

Дәріс №9. ҒЫЛЫМИ ТАНЫМ ДЕҢГЕЙЛЕРІ

Дәрістің мақсаты: Ғылыми таным негіздері және деңгейлерімен танысу.

Дәріс жоспары:

1. Ғылыми танымның ерекшеліктері.
2. Ғылыми таным деңгейлері.

Ғылыми таным деңгейлері

Ғылыми таным-табиғат, адам және қоғам туралы объективті, жүйелі түрде ұйымдастырылған және негізделген білімді дамытуға бағытталған танымдық іс-әрекеттің ерекше түрі.

Ғылыми танымның ерекшеліктері:

Қоршаған әлемді танудың ерекше (ғылыми) әдістері.

Объективтілік пен сенімділікке ұмтылу: адамға қарамастан, әлемді сол қалпында зерттеу.

Ұтымды сынға бейімділік, тексеру.

Жүйелілікпен, дәлелдермен және жүйелілікпен байланысты ұтымдылық.

Ғылыми таным кез — келген құбылыс зерттеу тақырыбын жасай алатын мағынада әмбебап болып табылады, ол адам әлеміндегі барлық нәрсені-сана, психика немесе адамның экономикалық қызметін болсын зерттей алады. Алайда, ғылым өз тақырыбына айналдырғанның бәрін ол заңдылықтар мен себептерден зерттейді.

Ғылымды түсінудің негізгі аспектілері: ғылым қызмет ретінде, ғылыми білім жүйесі ретінде және әлеуметтік институт ретінде. Ғылымды білім жүйесі ретінде түсіну табиғат пен қоғам туралы алынған мәліметтерді жинақтауды, сондай-ақ оларды сыни бағалау мен қайта бағалауды білдіреді.

Ғылыми таным деңгейлері

	Эмпирикалық	Теориялық
<i>Мәні</i>	объективті фактілерді, әдетте, олардың айқын байланыстары арқылы анықтау.	Іргелі заңдылықтарды анықтау, жасырын, ішкі байланыстар мен қатынастардың көрінетін көріністерін анықтау.
<i>Ғылыми таным формалары</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ғылыми факт • Эмпирикалық заң 	<ul style="list-style-type: none"> • Мәселе • Гипотеза • Теория
<i>Ғылыми таным әдістері</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Бақылау • Эксперимент • Өлшеу • Жіктеу • Жүйелеу • Сипаттамасы 	<ul style="list-style-type: none"> • Тарихи және логикалық бірлік • Нақты абстрактіге көтерілу • Формализация • Математизация

Әмбебап әдістер:

- Талдау
- Синтез
- Дедукция
- Индукция
- Ұқсастық
- Модельдеу
- Абстракция
- Идеализация

Ғылыми танымның әдісі

Әдіс – бұл белгілі бір қорытындыға жетуге көмектесетін әрекеттердің жиынтығы. Эмпирикалық ғылымның негізін салушылардың бірі - Ф.Бэкон танымның әдісін циркульмен салыстырған. Әрбір адамның ойлау қабілетінің деңгейі әртүрлі, сол себепті барлық адамдардың жетістікке жетуге деген мүмкіндіктерін теңестіру үшін белгілі бір құрал керек. Ғылыми әдіс осындай құрал болып табылады. Сондай – ақ, әдіс адамдардың мүмкіндіктерін теңестіріп қана қоймай, олардың іс - әрекетін біркелкі жасап, ғылыми зерттеулердің ұқсас нәтижесін алуға ықпал етеді

Ғылыми зерттеу әдісі

Эмпирикалық зерттеу әдісі

Эмпирикалық танымның негізгі формалары:

Ғылыми факт (лат. factum — жасалған, жасалған) — адам санасындағы объективті фактінің көрінісі, яғни белгілі бір тіл арқылы сипаттау.

Эмпирикалық заң-бұл құбылыстар мен процестер арасындағы объективті, маңызды, нақты әмбебап, қайталанатын, тұрақты байланыс.

Теориялық білімнің негізгі формалары:

Мәселе (грек. problema-міндет) - таным барысында туындайтын және жауап беруді талап ететін сұрақтарды саналы тұжырымдау.

Гипотеза - (грек тіл. hypothesis-негіз, болжам)-кез-келген құбылысты түсіндіруге арналған ғылыми болжам. Кез-келген гипотеза теориялық негіздеме мен эксперименттік тексеруді қажет етеді және ең алдымен қолданыстағы ғылыми теорияға қайшы келетін фактілерді түсіндіруге арналған.

Теория (гр. theoria-бақылау, қарау, зерттеу) - шындықтың белгілі бір саласының заңды және маңызды байланыстарын тұтас бейнелеуді беретін ғылыми білімнің неғұрлым дамыған нысаны.

Ғылыми таным әртүрлі ғылыми әдістердің жиынтығын қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Ең көп таралған эмпирикалық әдістер:

- Бақылау-бұл әлемнің объектілері мен құбылыстарын мақсатты және ұйымдасқан түрде қабылдау. Бақылау сенсорлық танымға негізделген. Бақылау объектісі тек сыртқы әлемнің объектілері ғана емес. Бақылаулар субъектінің еркіне, сезіміне және қалауына байланысты емес нәтижелерге әкелуі керек; олар объективті ақпарат беруі керек.

- Эксперимент-зерттелетін құбылыстар мен процестерге белсенді практикалық әсер ету мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Экспериментатор олардың ағымының табиғи бағытына саналы және мақсатты түрде араласады. Эксперимент зерттелетін процеске тікелей әсер ету немесе оның өту жағдайларын өзгерту арқылы жүзеге асырылады. Эксперимент нәтижелері қатаң жазылады және бақыланады. Экспериментті қайталау ғалымдарға алынған нәтижелерді салыстыруға мүмкіндік береді.

БАҚЫЛАУ СҰРАҚТАРЫ:

1. Ғылыми-зерттеу жұмысының тақырыбы қалай құрастырылады ?
2. Ғылыми-зерттеудің ғылыми эмперикалық формалары ?